

Over loxodromen
en cinematografische vrijheid

Hans Theys

Over loxodromen en cinematografische vrijheid

Dreiging en verzet, paradoxen en omwegen
in het werk van Koen Deprez

Tornado Editions
2013

Lune en Lou opgedragen

‘Want “het eigene aan de mens” zoals ik in 1936 schreef,’ is niet dat hij vrij leeft in
vrijheid, maar dat hij vrij leeft in een gevangenis’.
(Curzio Malaparte, *Techniek van de staatsgreep*)

“Weet je wie jou gemaakt heeft?”
“Niemand dat ik weet,” zei het kind met een lachje... “k Denk dat ‘k gegroeid ben”
(Harriet Beecher Stowe, *De hut van oom Tom*)

Besproken ontwerpen

1. Allegorie, 1981
2. Deur voor de Rode Brigades, 1982
3. Driewieler voor tweelingen, 1982
4. Ouille! L'attaque!, 1982
5. Winkel voor tigers, 1982
6. Stand voor Interieur Kortrijk, 1982
7. Froidecœur, 1982
8. Linea, 1983
9. Europakruispunt, 1983
10. Phare, 1983
11. Trois-Ponts, 1983
12. Gat in muur, 1984
13. An Electronics Research Laboratory
London, 1984
14. Espace télé, 1984
15. Agressieparken, 1984
16. Huis voor Bruno Mussolini, 1984-1985
17. Woning voor drie mannen, 1985
18. Espace télé II, 1985
19. Table pratique, 1986
20. Table géologique, 1987
21. Table ethnique, 1988
22. De brochette, 1987
23. Strandcabines voor de Belgische kust, 1987
24. Thermometer, 1987
25. Nuklear Terrasse, 1988
26. Woning voor niemand, 1988
27. Eigen woning, 1988
28. Ontwerp Bruggenhoofd voor de
Van Praetbrug in Laken, 1988
29. Winkel, Hasselt, 1988
30. Joseph Diongre, 1989
31. Espace Temps, 1989
32. Twintig jaar Knack, Paleis voor Schone
Kunsten, Brussel, 1991
33. Reconversie steenkoolmijn Winterslag, 1991
34. The Gate of the Present, 1992
35. Ter Beurze, 1992-1993
36. Reconversie Franciskaner Kerk, 1994
37. Introspection, 1994
38. Ithaca, 1994
39. Mormel, 1994
40. Van Hulle Showroom, 1994
41. Winsol, Izegem, 1994-1995
42. Beringstraat, 1995
43. Rembrandt-Mondriaan, 1996
44. Foyer Ancienne Belgique, 1999
45. Zelfnavigatie, 1999-2003
46. Grafopschrift in Morgen, 2000
47. Red het Modernisme, 2003
48. Erosie, 2004
49. Het Denkbare Huis, Izegem, 2004-2009
50. Cenotaaf WF Hermans 2005
51. Diaspora van de Art-Nouveau, 2005
52. Brief aan Adolf Loos, 2006
53. Wooff Wooff Huis, Asse, 2006
54. Woordenhuis, Oudenaarde, 2006
55. Restaurant Michel, Groot-Bijgaarden,
2006-2007
56. Casa Kafka, 2007
57. Expo Malaparte, Prato, 2007-
58. Juwelen & horlogerie Stessens,
Groot-Bijgaarden, 2008
59. Als stenen spreken, 2009
60. Radio Forest, Neerpelt, 2009-2010
61. Museum M, 2010
62. Il visconte dimezzato, 2010
63. Sanatorium Joseph Lemaire, 2010
64. Wandelstok voor twee mannen, 2010
65. Magnitogorsk – Weverbergh, 2010
66. Appartement voor Léontine V, 2010
67. Requiem voor de stad, Brussel, 2010
68. ESA project, 2011
69. Jubelpark, Brussel, 2011
70. De onbestemde reis (Koen Deprez –
Joachim Patinir), 2012
71. Baron von Münchhausen, Diksmuide, 2012
72. Graf voor mijn vader, 2013
73. Elegie voor Joseph Brodsky, 2013

Het werk van Koen Deprez vertrekt vanuit een acceptatie van de onvrijheid van de enkeling, de gebeurtenissen en de voorwerpen. Niet de onvrijheid van de eerste Wittgenstein, waarin een volzin beantwoordt aan een feit en al wat niet in een volzin kan worden gevat naar het rijk der fabelen wordt verwezen, maar wel het besef van de tweede Wittgenstein, dat elke uitspraak pas een betekenis krijgt door zijn context. Ook mensen zijn bepaald door hun context: hun aard, hun opvoeding, hun ervaringen. Vanuit deze verschillende contexten praten zij langs elkaar heen of ontmoeten zij elkaar in de acceptatie van het verschil dat tussen hen bestaat.

Wie het verschil kan verdragen, zoekt het op als een uitdaging, als een opening, als een deur die naar nieuwe dingen kan leiden. Het werk van Koen Deprez is uiterst individueel. Het vertrekt vanuit een fataliteit, maar vanuit die aanvaarde onvrijheid zoekt het naar de ander, naar het gesprek. Is het toeval dat zijn oeuvre aanvangt met een allegorie met getallen: niet als manifest of als geloofsbelijdenis, maar als poging een zin te vinden in het onbegrijpelijke of onacceptabele van een gesloten wereld? Is het toeval dat hij niet lang daarna een deur ontwerpt die enkel geopend kan worden door de gevangene?

Als zestienjarig, machteloos toeschouwer van een bedreigende en als gesloten ervaren wereld, maakt hij kennis met een schilderij van Quinten Metsys, dat vrijwel volledig, op een bijna verstikkende manier, gevuld wordt door architectuur en door het gewaad van de Moeder Gods. En dan merkt hij twee smalle, blauwe openingen op die verhalen over een wereld waarin andere mensen wonen en andere dingen gebeuren, waarin andere voorwerpen ontmoet of gemaakt kunnen worden, nog altijd op een gebonden manier, dat wel, maar toch dubbelzinniger, minder hopeloos of verstik-

kend, minder verstrikt in een schijnvrijheid of een voorgewende doelmatigheid, elkaar vindend in een paradox.

Als een Nietzsche wandelend door de bergen, ziet de jonge kunstenaar de perspectieven verschuiven. Hij weet dat het om dezelfde bergen gaat, maar hij verlustigt zich in het spel van hun beweeglijkheid. Als een solitaire wolf jaagt hij verder, wetend dat hij onbewust en onvrij de banen van loxodromen volgt, maar in een spiegelende plas zijn naam leest als 'flow', als een immer veranderende wereld, die wezenlijk dezelfde blijft, maar ontelbare spelen mogelijk maakt.

'Mensen eigenen zich ruimtes toe. En dat geeft ontwerpers juist een enorme vrijheid,' zegt Deprez ergens in dit boek.

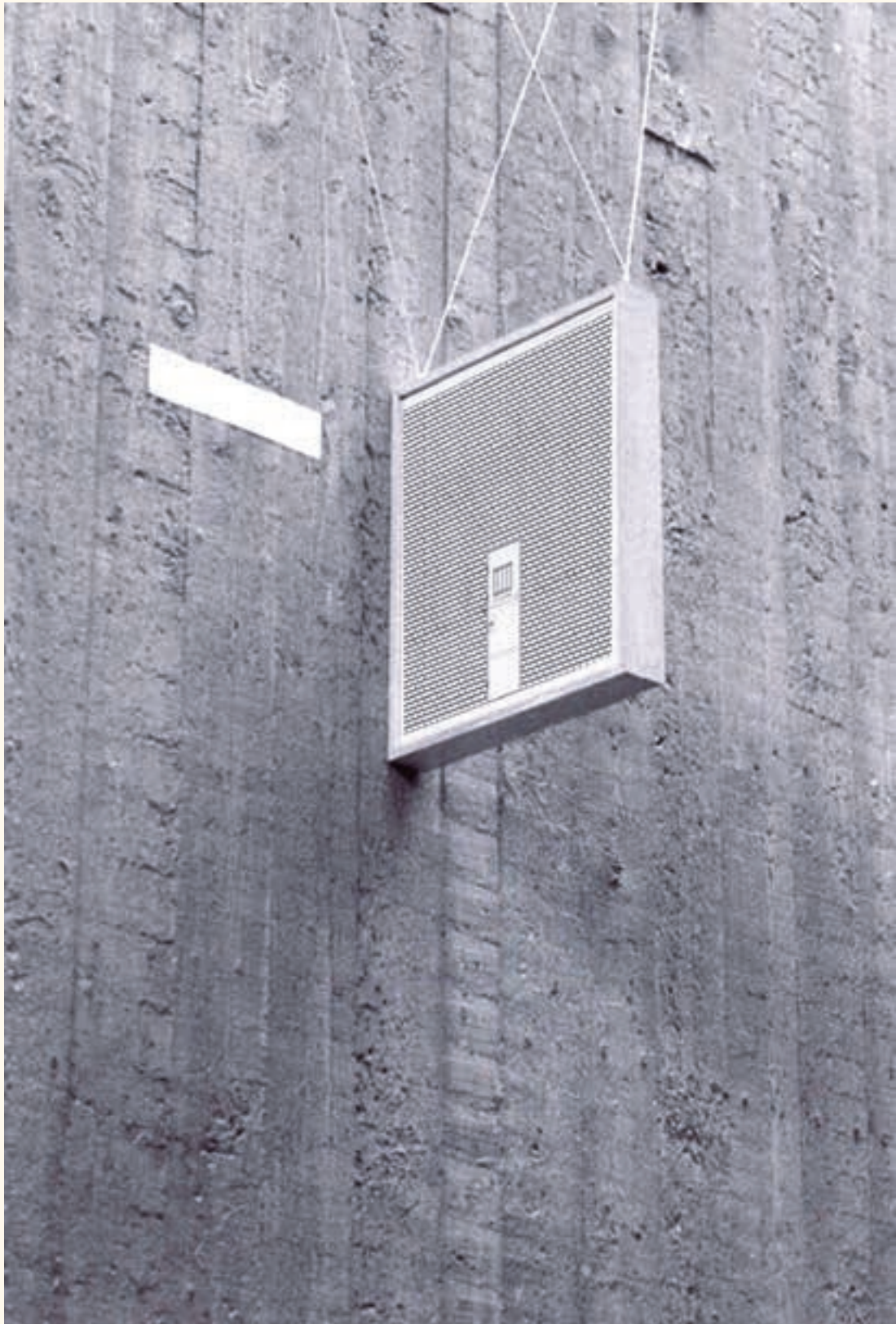
De dingen die hij maakt, trachten open te zijn, lichtvoetig, uitnodigend, ook al lijken ze soms beklemmend. Het gebruik dat de mensen ervan zullen maken, wordt niet gedictieerd door het voorwerp, maar wordt opgeroepen door de verbeelding: vergeten herinneringen, instincten, lichamelijke intelligentie en een projecterend, cinematografisch vermogen om bruikbaarheid te zien in de meest onverschillige wereld.

Deprez reikt doofstom gerief aan, de mensen zien hoe ze dat kunnen aanwenden. Een schijnvrijheid, allicht, maar een minder grote leugen dan de mythe van de functionaliteit.

1.
Allegorie
1981

Allegorieën, geschilderd op vezelplaten die aangetroffen werden in vuilnisbakken van een supermarkt. Er waren vier platen, een blauwe, een rode, een witte en een gele, die eerst volledig beplakt werden met ponskaarten. Deprez zat pas in het hoger onderwijs. Schilderwerk en ruimtelijk werk betekenden hetzelfde voor hem.

Maquette van een celduur, tentoongesteld op de campus van de Vrije Universiteit Brussel.

Deur voor de Rode Brigades 1982

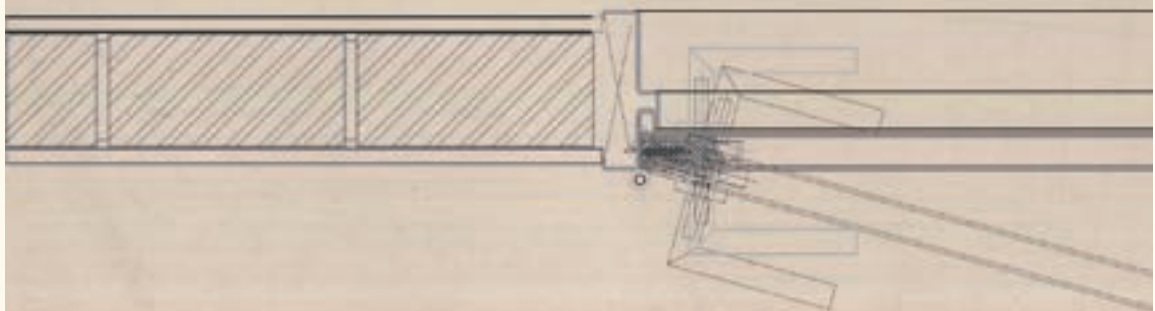
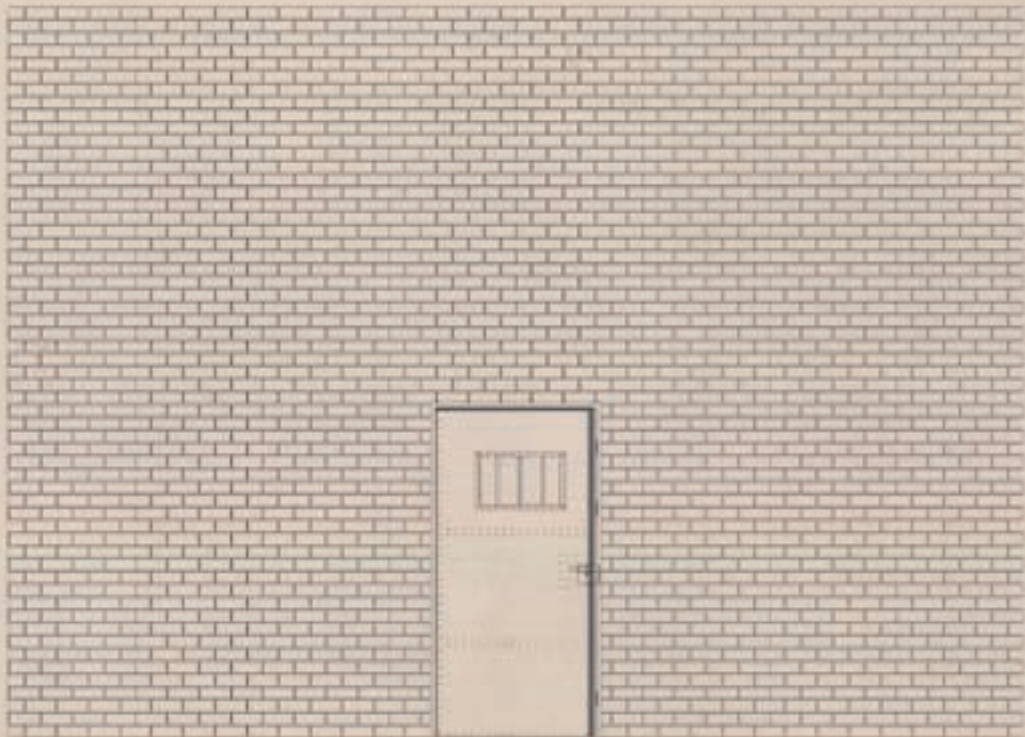
Deprez ontwierp een metalen deur waarbij zowel de deurklink, de cilinder als de schoot aan de kant van de scharnieren geplaatst werden, zodat de mogelijkheid om de deur van buitenaf open te trekken tot nul herleid werd. Van binnenuit kon de deur zonder enige weerstand opengeduwd worden.

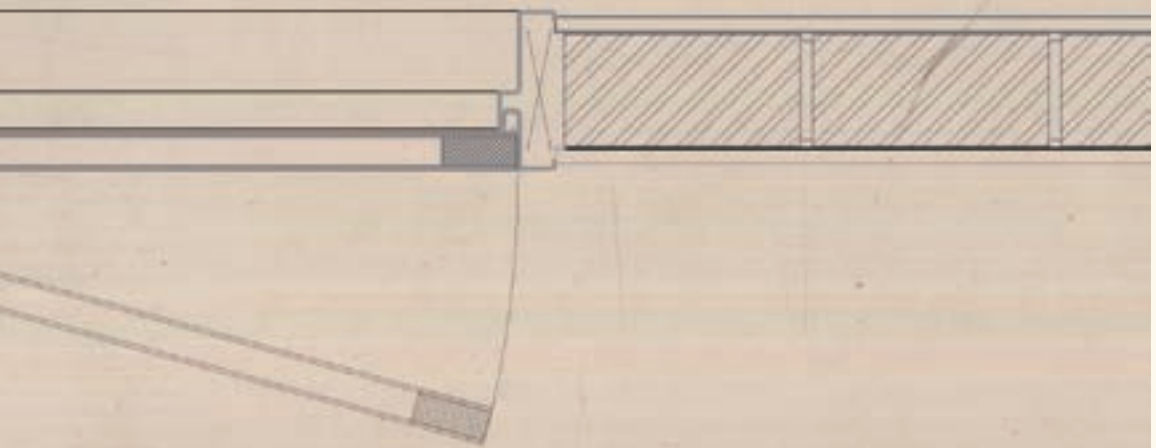
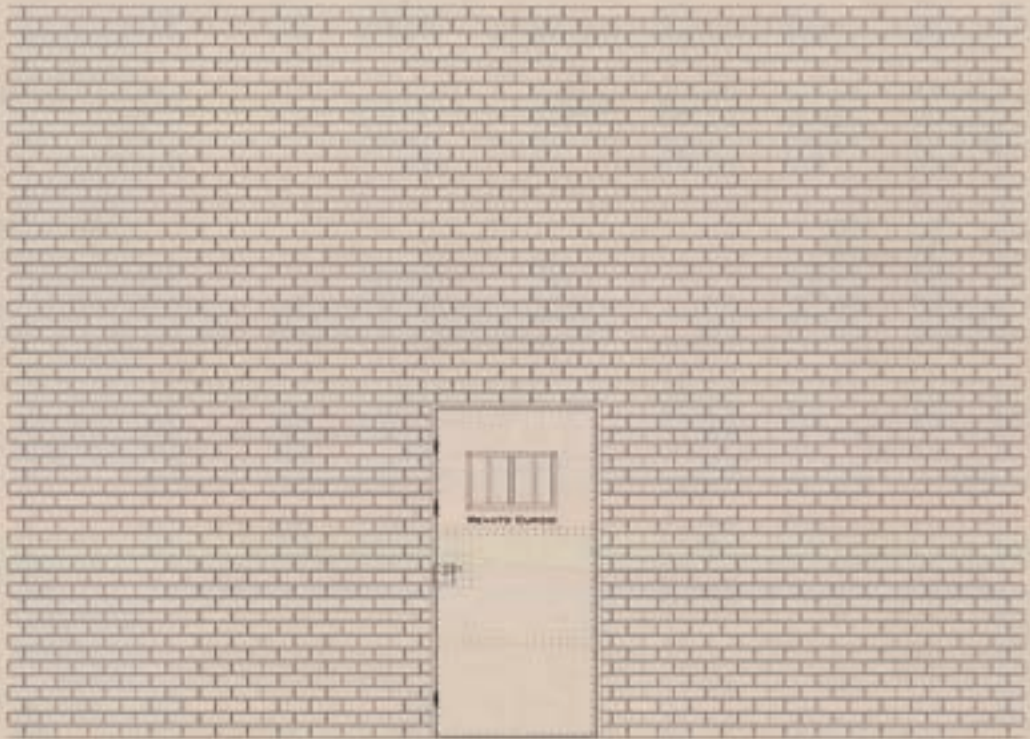
‘Door dit project,’ vertelt Deprez, ‘ben ik tot het inzicht gekomen dat je ook vanuit een technisch gegeven tot nieuwe artistieke of culturele vormen kan komen. Dit stond in tegenstelling met de gangbare overtuiging dat een concept enkel uit artistieke motieven kon voortvloeien.’

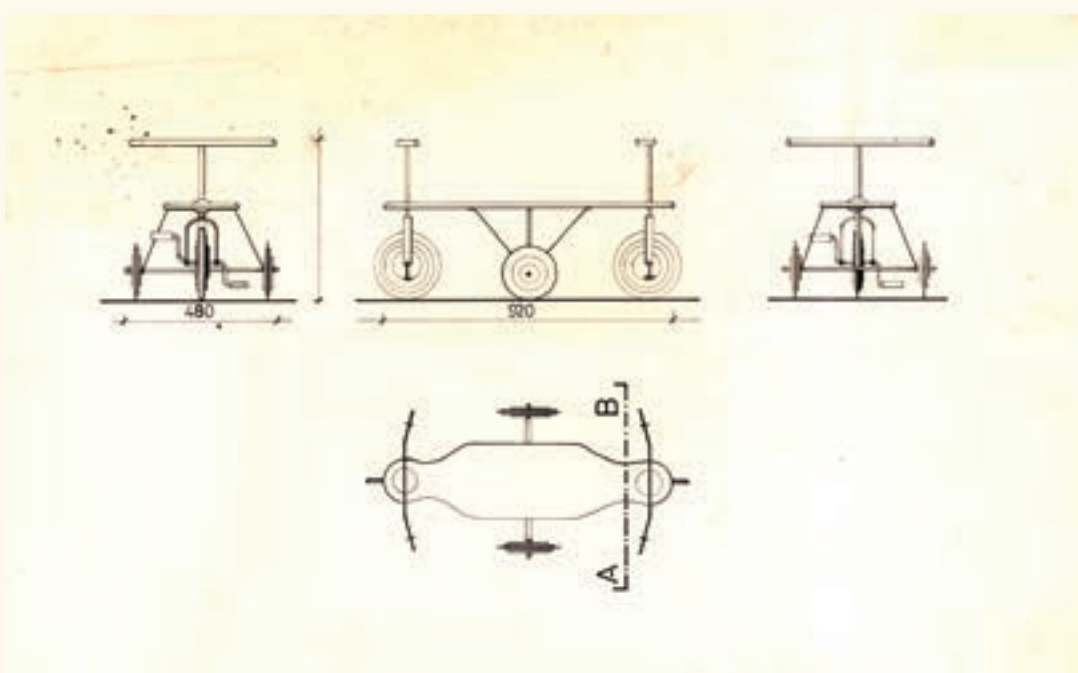
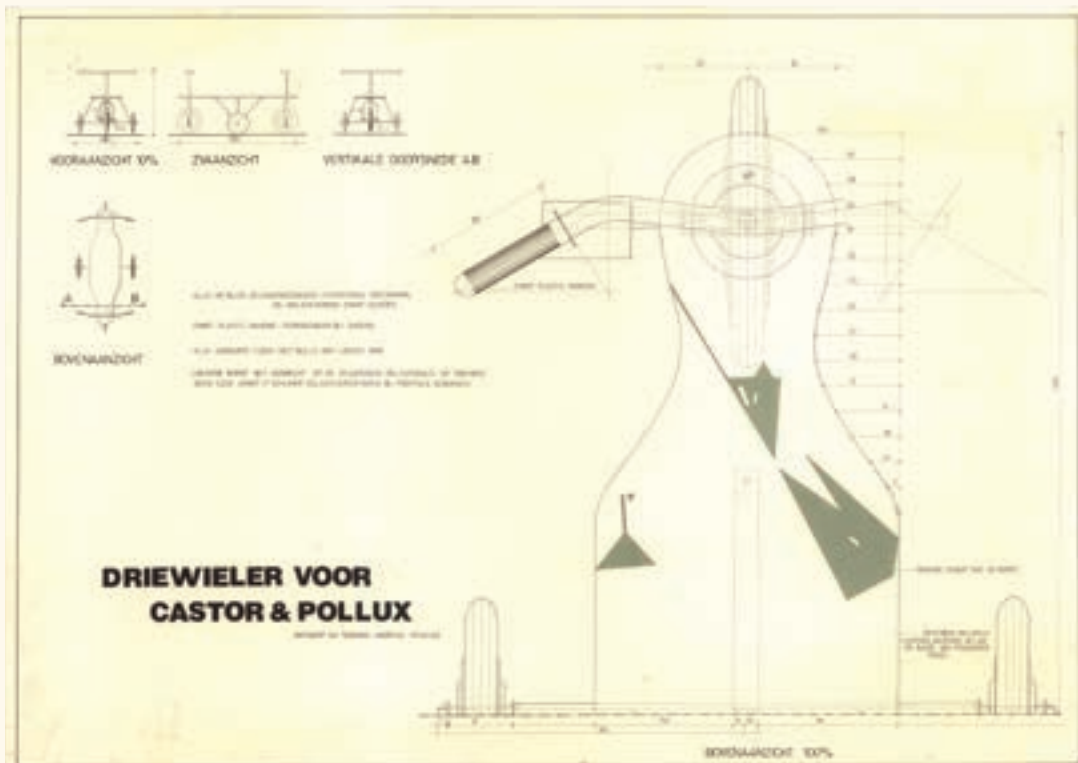
Later maakte hij er expliciet een celdeur van. Acht maquettes van de deur (voor acht gevangenen) werden in blauwe of witte houten lijsten achter glas tentoongesteld.

De gewelddadige acties van de RAF, de Rode Brigades of de CCC in België, waren toen een veelbesproken thema. Nu lijkt de dreiging van de extreme moslims te komen, maar toen heerste er een sfeer van algemene gewelddadigheid, die uit alle richtingen kon komen, zowel van vijandige staten als van binnenlandse radicale politieke groeperingen. Deprez probeerde die dreiging te accepteren en in zijn ontwerpen te verwerken.

Deprez zag deze deur ook als een deur die een vader kon beletten de slaapkamer van zijn dochter te betreden. (In zijn ouderlijke woning bevonden zich metalen deuren.)

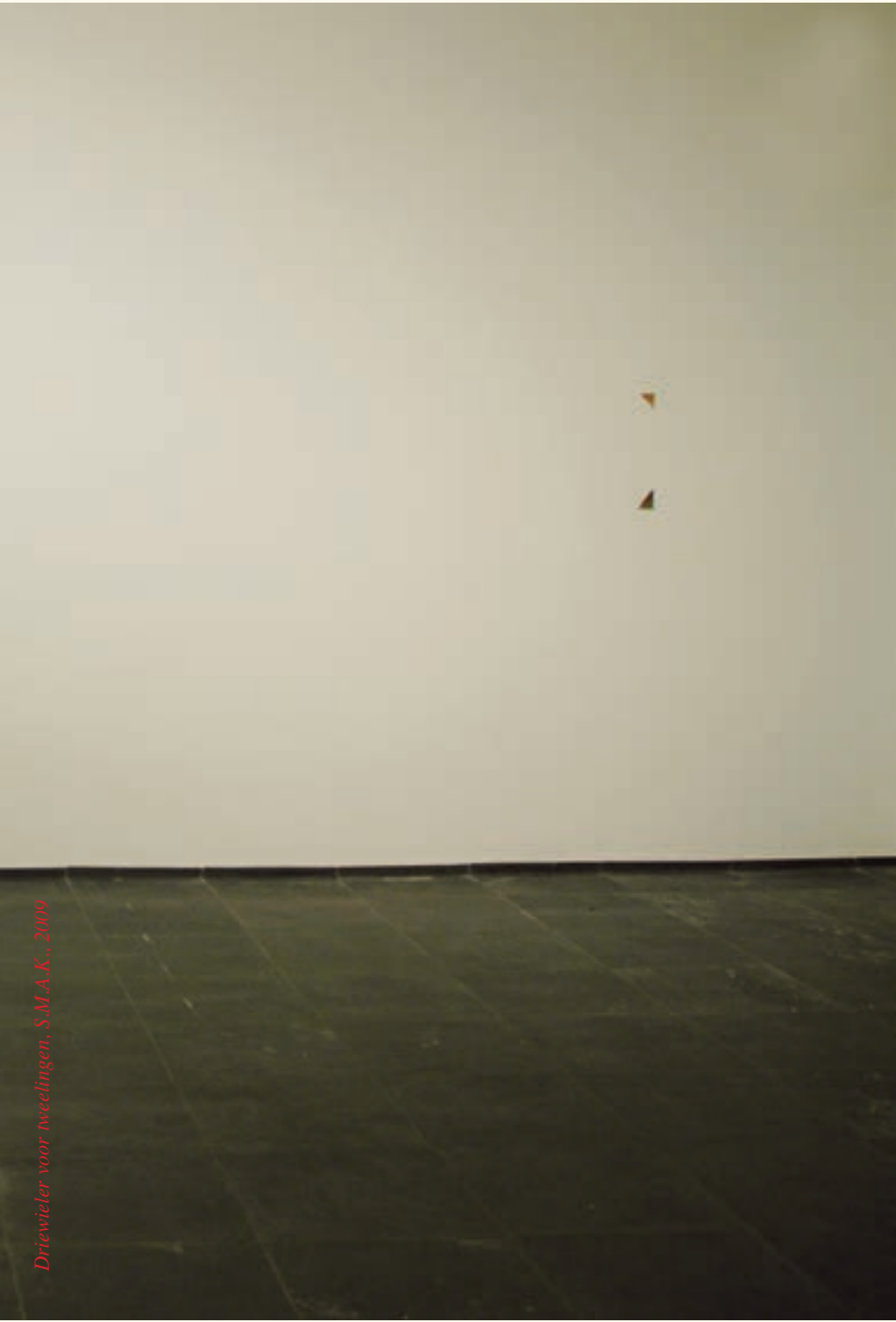

Driewieler voor tweelingen
1982

Ontwerp voor een driewieler voor tweelingen, onder meer geïnspireerd door een beeld uit *The Shining* van Stanley Kubrick. Voor Deprez komt dit werk neer op het condenseren van een gebeurtenis tot een object. 'Later deed ik net het omgekeerde, dan splitste ik objecten en woorden op in gebeurtenissen.'

Driewieler voor tweelingen, S.M.A.K., 2009

Deprez maakte een maquette van een galerie waarin hij alle mogelijke artistieke ingrepen trachtte uit te beelden. Toen de maquette af was, bedacht hij dat er nog een gebeurtenis ontbrak en dat hij de galerie kon laten aanvallen en verwoesten door guerillero's. Van deze toevoeging zijn geen foto's overgebleven.

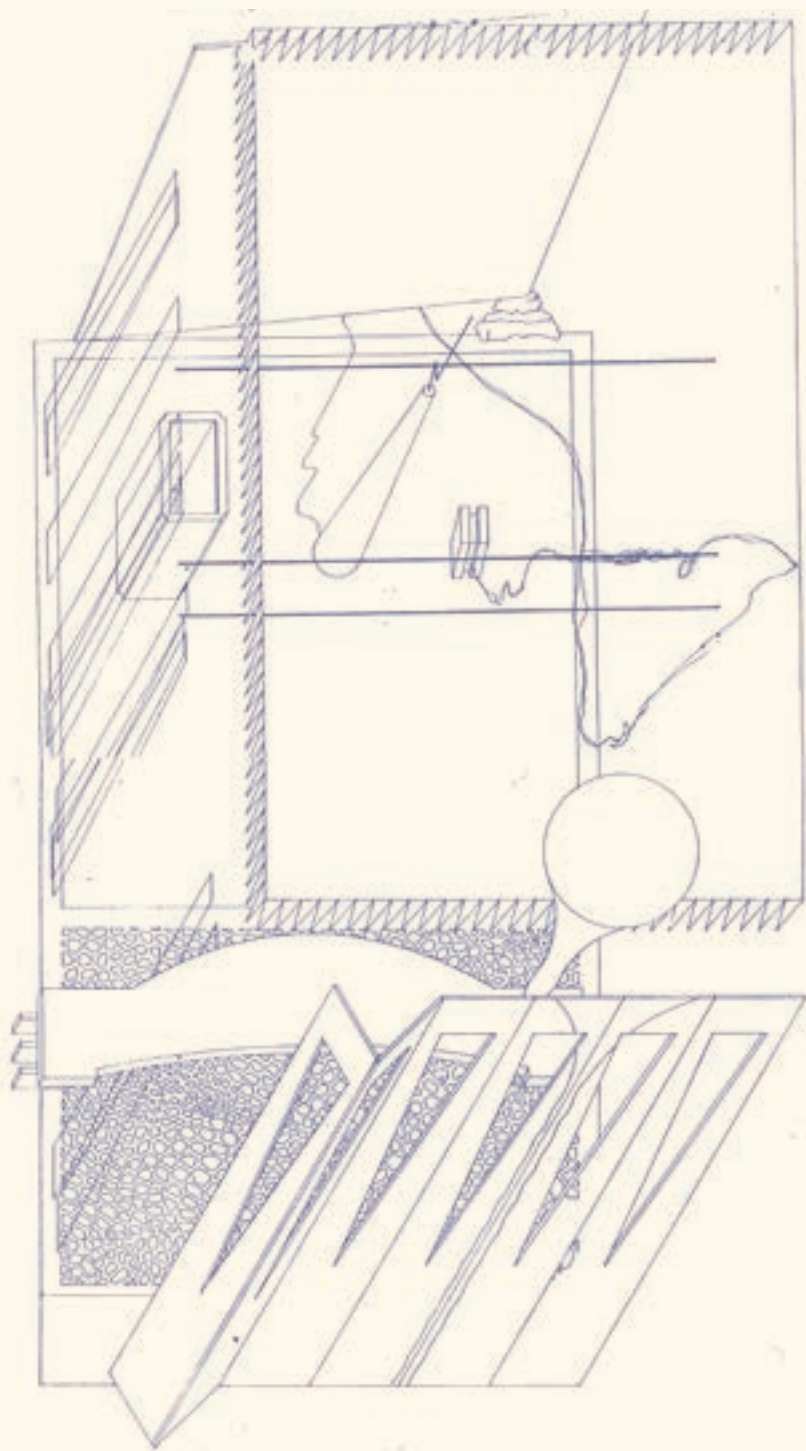

Wegens deze ontbrekende beelden (van de aanval en de verwoesting van de maquette), had Deprez weinig zin dit werk in dit boek op te nemen. Op woensdag 29 mei kreeg ik echter een berichtje van hem dat ons uit de brand redde. Wat u eerst moet weten is dat Deprez enkele jaren geleden getracht heeft een novelle over *De Onaangepaste Stad* van Luc Deleu te schrijven. Deze pogingen zijn gestrand op het idee dat de infrastructuur van deze stad wordt voorzien door de overheid. In het geval van een weldenkende overheid die Luc De-

leu uitnodigt, klinkt dit als een goed voornemen, maar wat als het over een gewone overheid gaat en een achterlijk architect? Enfin soit, dit is het bericht:

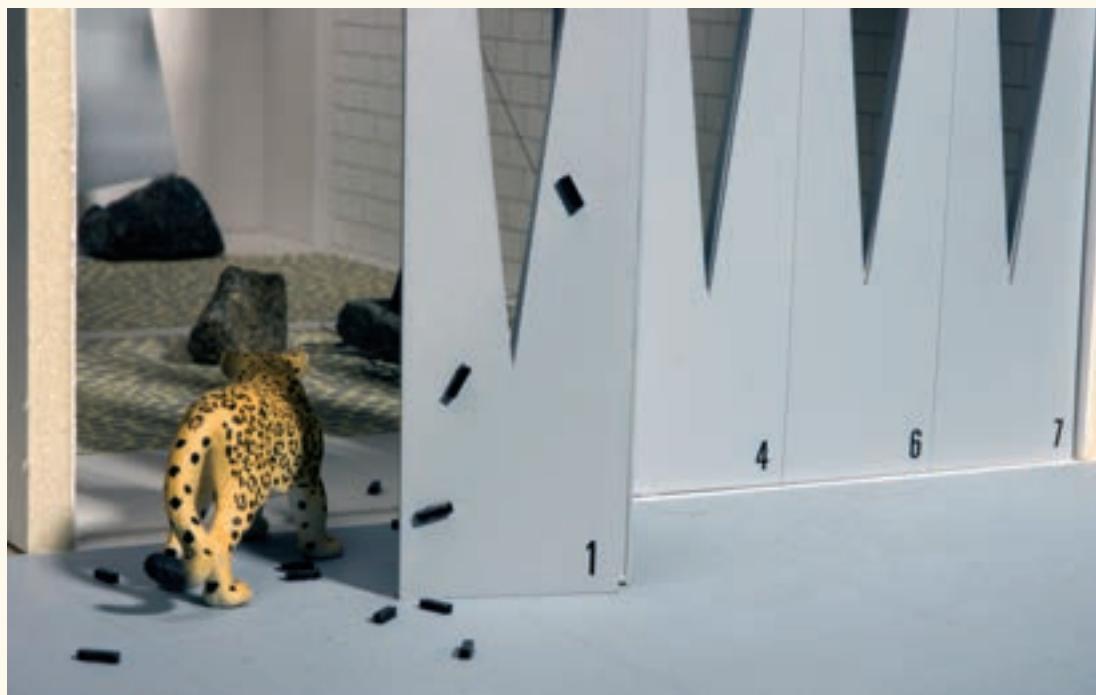
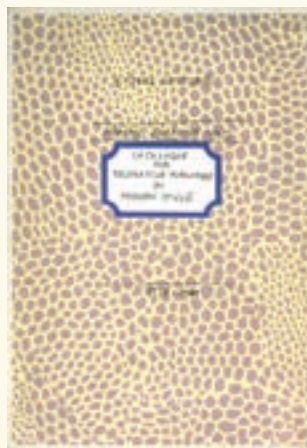
‘Dag Hans, ik heb een goede invalshoek gevonden voor de novelle over *De Onaangepaste Stad*. Ik leg het boek *Techniek van de staatsgreep* van Malaparte over de stad en schrijf dan het verhaal. Het idee doet mij denken aan *Ouille! L'attaque!*’

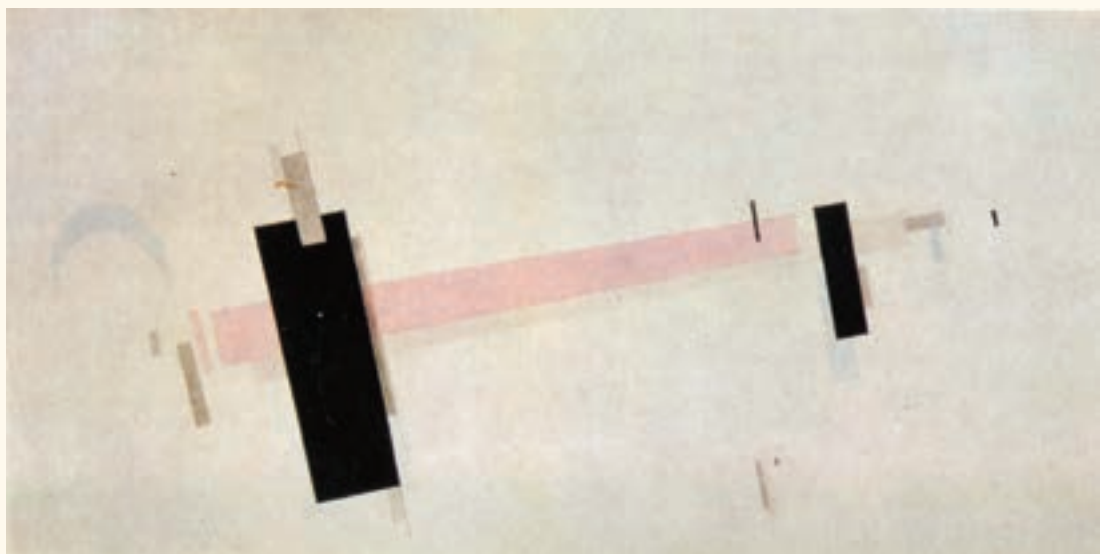
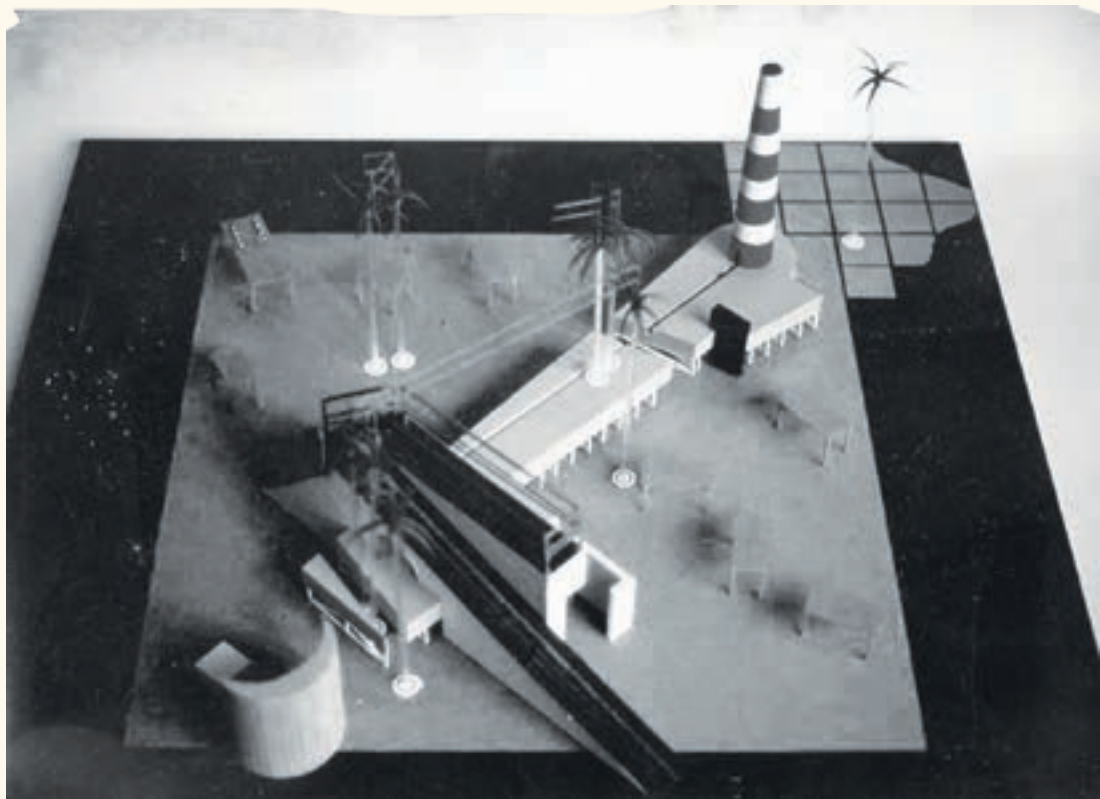
‘s Avonds voegt hij eraan toe: ‘Ergens in dit boek schrijf je dat ik geen oplossingen aanreik en dat is juist gezegd. De lezer kan zich afvragen wat voor ontwerper ik dan wel ben. Ik behoor meer tot de ontwerpers die denken dat hun actieradius beperkt is en dat de voornaamste maatschappelijke bijdrage er niet in bestaat iets op te lossen, maar enkel zichtbaar te maken. Van zodra iets zichtbaar is, is het mijns inziens te beschrijven en is het daarna ook op te lossen, en dat hoef ik niet te doen. Ik schrijf je dat nu pas, omdat ik met de passage over de staatsgreep op *De Onaangepaste Stad* misschien de indruk kan wekken dat ik een ambrasmaker ben, maar dat is niet zo. Ik moet de zaken wel op de spits drijven (en dat gebeurt in meerdere werken) om precies te kunnen aantonen waar het mij om gaat.’

*Winkel voor tijgers, Brussel
1982*

Deprez wilde een winkel ontwerpen waar tijgers mensenhuiden verkochten. Eén wand rust aan één zijde op een rotsblok. Deprez zat toen in het tweede jaar. De vloerbekleding is gebaseerd op een frontispice van een boek van Ettore Sotsass. Op de vloer liggen met gouache beschilderde rotsblokken.

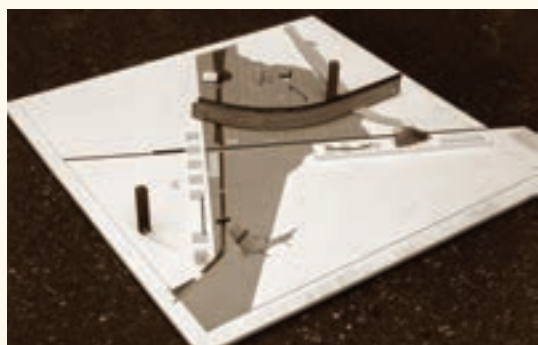

6.
Stand voor Interieur Kortrijk
1982

Deprez maakte dit werk voor een wedstrijd in verband met 'Interieur Kortrijk'. De context is hij vergeten. We herkennen al een vuurtoren, die later vaak terugkomt, maar ook een pier en een gebogen wand. De pier zweeft, zoals veel later werk. De maquette was gebaseerd op een schilderij van de constructivistische schilder Sujetin, dat Deprez had ontdekt in een boek dat hij in Rusland had gekocht. Hij gebruikte schilderijen om ruimtes te extruderen. Naar aanleiding van dit werk werd hij door Koolhaas uitgenodigd met hem samen te werken. Hij had net diens boek *Delirious New York* gekocht.

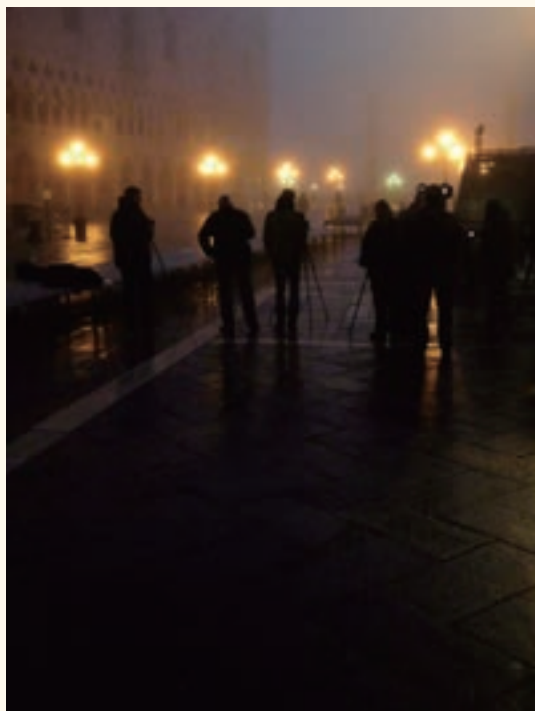
7.
Froidecœur
1982

Still uit de film 'Taxandria', die later werd gemaakt dan 'Froidecœur', maar dezelfde architecturale en stedenbouwkundige sfeer uitstraalt.

Als project stelde Deprez voor de hele benedenstad van Brussel te slopen en alleen de monumenten en de grote infrastructuren te bewaren. Alle Brusselaars konden wonen in een gebogen gebouw dat aan één zijde, voor de ochtendmensen, naar het oosten gericht was en aan de andere zijde naar het westen, voor mensen die liever 's avonds van de zon genoten. Omdat Brussel gereduceerd werd tot een vlak, bijna virtueel vlak, vielen de monumenten beter op. Het geheel deed denken aan animatiefilms, bijvoorbeeld *Taxandria*, waar de stedelijke ruimte virtueel geworden lijkt. De titel komt van de naam van een aannemersbedrijf voor afbraakwerken en verwijst ook naar de hartvormige grens van Brussel. De idee is dat het wisselen van een context het wisselen van contexten mogelijk maakt.

De Zenne zou opnieuw zichtbaar worden. En 's ochtends zou er opnieuw mist over de plaat hangen, zoals je de mist kan zien in Venetië.

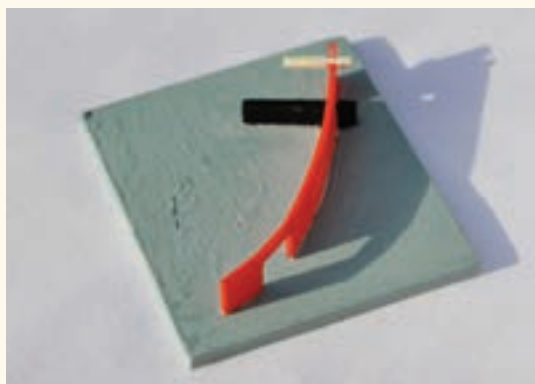

Links: Fotografen die in Venetië de nachtmist trachten te fotograferen.

8.
Linea
1983

Dit project kwam er naar aanleiding van een wedstrijd. Linea wilde een tegenhanger zijn van Interieur Kortrijk en een combinatie van plastische en toegepaste kunsten tonen. De muur werd zo geplaatst dat hij buiten de tentoonstelling stond. Hij werd gebouwd met de hulp van medestudenten.

Het idee vertrok van de vragen: Wat is een muur? Wat kan je ermee doen: er een gat in maken, er doorheen stappen, er een blok doorsteken, of een vreemd element aan hangen zoals een trapje met een wipplank...

Van dit project werden een vijftal kleine maquettes gemaakt. De 'tekening' bestaat uit twee lagen, waardoor een schaduw en een ruimtelijk gevoel ontstaat.

Alain Biltreyst en Koen Deprez

